

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

№9

Google Scholar

OPEN ACCESS

ULRICHSWEB[®]
GLOBAL SERIALS DIRECTORY

OpenAIRE

ROAD

НАУЧНАЯ ЭЛЕКТРОННАЯ
БИБЛИОТЕКА
LIBRARY.RU

Academic
Resource
Index
ResearchBib

ISSN
INTERNATIONAL
STANDARD
SERIAL
NUMBER
INTERNATIONAL CENTRE

CYBERLENINKA

BASE

INDEX COPERNICUS
INTERNATIONAL

Crossref

ISSN: 2992-8982

<https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz/>

2025

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Bosh muharrir:

Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich

Elektron nashr. 801 sahifa.

E'lon qilishga 2025-yil 1-sentyabrda ruxsat etildi.

Bosh muharrir o'rinbosari:

Karimov Norboy G'aniyevich

Muharrir:

Qurbonov Sherzod Ismatillayevich

Tahrir hay'ati:

Salimov Oqil Umrzoqovich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Abduraxmanov Kalandar Xodjayevich, O'zbekiston Fanlar akademiyasi akademigi
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Rae Kvon Chung, Janubiy Koreya, TDIU faxriy professori, "Nobel" mukofoti laureati
Osman Mesten, Turkiya parlamenti a'zosi, Turkiya – O'zbekiston do'stlik jamiyati rahbari
Axmedov Durbek Kudratillayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Sayfullo Normatovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Kalonov Muxiddin Baxritdinovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Siddiqova Sadoqat G'afforovna, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Xudoyqulov Sadirdin Karimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Maxmudov Nosir, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Samadov Asqarjon Nishonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor
Slizovskiy Dimitriy Yegorovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Axmedov Ikrom Akramovich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Eshtayev Alisher Abdug'aniyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xajiyev Baxtiyor Dushaboyevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Hakimov Nazar Hakimovich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Musayeva Shoirazimovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), professor
Ali Konak (Ali Ko'nak), iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor (Turkiya)
Cham Tat Huei, falsafa fanlari doktori (PhD), professor (Malayziya)
Foziljonov Ibrohimjon Sotvoldixo'ja o'g'li, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dots.
Utayev Uktam Choriyevich, O'z.Respub. Bosh prokuraturasi boshqarma boshlig'i o'rinbosari
Ochilov Farkhod, O'zbekiston Respublikasi Bosh prokuraturasi IJQKD boshlig'i
Buzrukhonov Sarvarxon Munavvarxonovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Axmedov Javohir Jamolovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Toxirov Jaloliddin Ochil o'g'li, texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), katta o'qituvchi
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), v.b. dots.
Djudi Smetana, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Krissi Lyuis, pedagogika fanlari nomzodi, dotsent (AQSH)
Glazova Marina Viktorovna, Iqtisodiyot fanlari doktori (Moskva)
Nosirova Nargiza Jamoliddin qizi, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Sevil Piriyeva Karaman, falsafa fanlari doktori (PhD) (Turkiya)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon o'g'li, TDIU ITI departamenti rahbari
Ochilov Bobur Baxtiyor o'g'li, TDIU katta o'qituvchisi
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent.

IQTISODIYOT&TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Editorial board:

Salimov Okil Umrzokovich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Abdurakhmanov Kalandar Khodjayevich, Academician of the Academy of Sciences of Uzbekistan
Sharipov Kongiratbay Avezimbetovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Rae Kwon Chung, South Korea, Honorary Professor at TSUE, Nobel Prize Laureate
Osman Mesten, Member of the Turkish Parliament, Head of the Turkey–Uzbekistan Friendship Society
Akhmedov Durbek Kudratillayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Sayfullo Normatovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Abdurakhmanova Gulnora Kalandarovna, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Kalonov Mukhiddin Bakhridinovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Siddikova Sadokat Gafforovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogical Sciences
Khudoykulov Sadirdin Karimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Makhmudov Nosir, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Yuldashev Mutallib Ibragimovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Samadov Askarjon Nishonovich, Candidate of Economic Sciences, Professor
Slizovskiy Dmitriy Yegorovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Mustafakulov Sherzod Igamberdiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Akhmedov Ikrom Akramovich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Eshtayev Alisher Abduganiyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khajiyev Bakhtiyor Dushaboyevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khakimov Nazar Khakimovich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Musayeva Shoirazimovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Professor
Ali Konak, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor (Turkey)
Cham Tat Huei, Doctor of Philosophy (PhD), Professor (Malaysia)
Foziljonov Ibrokhimjon Sotvoldikhoja ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Utayev Uktam Choriyeich, Deputy Head of Department, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Ochilov Farkhod, Head of DCEC, Prosecutor General's Office of Uzbekistan
Buzrukkhonov Sarvarkhon Munavvarkhonovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Akhmedov Javokhir Jamolovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences
Tokhirov Jaloliddin Ochil ugli, Doctor of Philosophy (PhD) in Technical Sciences, Senior Lecturer
Bobobekov Ergash Abdumalikovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Acting Associate Professor
Judi Smetana, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Chrissy Lewis, Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor (USA)
Glazova Marina Victorovna, Doctor of Sciences in Economics (Moscow)
Nosirova Nargiza Jamoliddin kizi, Doctor of Philosophy (PhD) in Economic Sciences, Associate Professor
Sevil Piriyeva Karaman, Doctor of Philosophy (PhD) (Turkey)
Mirzaliyev Sanjar Makhamatjon ugli, Head of the Department of Scientific Research and Innovations, TSUE
Ochilov Bobur Bakhtiyor ugli, Senior lecturer at TSUI
Golisheva Yelena Vyacheslavovna, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor.

Ekspertlar kengashi:

Berkinov Bazarbay, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Po'latov Baxtiyor Alimovich, texnika fanlari doktori (DSc), professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, falsafa fanlari doktori (DSc), professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, iqtisodiyot fanlari doktori (DSc), professor
Xalikov Suyun Ravshanovich, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Rustamov Ilhomiddin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent
Hakimov Ziyodulla Ahmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Kamilova Iroda Xusniddinovna, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
G'afurov Doniyor Orifovich, pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD)
Fayziyev Oybek Raximovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Tuxtabayev Jamshid Sharafetdinovich, iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent
Xamidova Faridaxon Abdulkarim qizi, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent
Yaxshiboyeva Laylo Abdisattorovna, katta o'qituvchi
Babayeva Zuhra Yuldashevna, mustaqil tadqiqotchi
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Geografiya fanlari doktori, professori

Board of Experts:

Berkinov Bazarbay, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Pulatov Bakhtiyor Alimovich, Doctor of Technical Sciences (DSc), Professor
Aliyev Bekdavlal Aliyevich, Doctor of Philosophy (DSc), Professor
Isakov Janabay Yakubbayevich, Doctor of Economic Sciences (DSc), Professor
Khalikov Suyun Ravshanovich, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Rustamov Ilhomiddin, Candidate of Economic Sciences, Associate Professor
Khakimov Ziyodulla Akhmadovich, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Kamilova Iroda Xusniddinovna, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics
Gafurov Doniyor Orifovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Pedagogy
Fayziyev Oybek Raximovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Tukhtabayev Jamshid Sharafetdinovich, Doctor of Philosophy (PhD) in Economics, Associate Professor
Khamidova Faridaxon Abdulkarimovna, Doctor of Economic Sciences, Associate Professor
Yakhshiboyeva Laylo Abdisattorovna, Senior Lecturer
Babayeva Zuhra Yuldashevna, Independent Researcher
Komilova Nilufar Karshiboyevna, Doctor of Geographical Sciences, Professor

- 08.00.01 Iqtisodiyot nazariyasi
- 08.00.02 Makroiqtisodiyot
- 08.00.03 Sanoat iqtisodiyoti
- 08.00.04 Qishloq xo'jaligi iqtisodiyoti
- 08.00.05 Xizmat ko'rsatish tarmoqlari iqtisodiyoti
- 08.00.06 Ekonometrika va statistika
- 08.00.07 Moliya, pul muomalasi va kredit
- 08.00.08 Buxgalteriya hisobi, iqtisodiy tahlil va audit
- 08.00.09 Jahon iqtisodiyoti
- 08.00.10 Demografiya. Mehnat iqtisodiyoti
- 08.00.11 Marketing
- 08.00.12 Mintaqaviy iqtisodiyot
- 08.00.13 Menejment
- 08.00.14 Iqtisodiyotda axborot tizimlari va texnologiyalari
- 08.00.15 Tadbirkorlik va kichik biznes iqtisodiyoti
- 08.00.16 Raqamli iqtisodiyot va xalqaro raqamli integratsiya
- 08.00.17 Turizm va mehmonxona faoliyati

Muassis: "Ma'rifat-print-media" MChJ

Hamkorlarimiz: Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti, O'zR Tabiat resurslari vazirligi, O'zR Bosh prokuraturasi huzuridagi IJQK departamenti.

Jurnalning ilmiyligi:

“Yashil” iqtisodiyot va taraqqiyot” jurnali

O'zbekiston Respublikasi
Oliy ta'lim, fan va innovatsiyalar
vazirligi huzuridagi Oliy
attestatsiya komissiyasi
rayosatining
2023-yil 1-apreldagi 336/3-
sonli qarori bilan ro'yxatdan
o'tkazilgan.

MUNDARIJA

Postdan xaridgacha: influenser va ilg'or veb-ilova (PWA – progressive web app)ning chakana sotuvga real ta'siri	14
Abdulaziz Madjidov	
Ta'lim xizmatlari bozori samaradorligini oshirishda ta'lim klasterlarining roli	22
Imamova Nilufar Asamutdinovna	
Korxona raqobatbardoshligini oshirishda marketingning tovar strategiyasidan foydalanish holati.....	29
Xidirov Sherzod Olimovich	
O'zbekistonda moliyaviy savodxonlikni institutsionallashtirish: NFIS, Finlit.uz va ta'lim islohotlari	34
Irgashev Anvar Farxodovich	
Moslashuvchan menejment tizimlarini yashil iqtisodiyotga integratsiyalash tasnifi	39
Umarov Bexzod Batirovich	
Qishloq xo'jaligida innovatsion marketing strategiyasini ishlab chiqish.....	43
Sheraliyev Axror Sodiqovich	
O'zbekiston Respublikasida moliyaviy bank xizmatlarini rivojlantirishning tendensiyalari, undan samarali foydalanish imkoniyatlari va konseptual jihatlarini	48
Roziqov Behzod Bahrom o'g'li	
Metallurgiya korxonalarida raqamli texnologiyalarni joriy etish chet el tajribasi	54
Abdullayeva Matluba Nematovna	
Исследование связи между восприятием изменения климата и внедрением устойчивых методов ведения сельского хозяйства в Узбекистане	59
Светлана Ражабова, Бахром Миркасимов	
Surxondaryo viloyati qishloq xo'jalik tarmog'ini barqaror rivojlantirishni iqtisodiy-ekologik modellari	68
Abdug'aniyev Otabek Allajonovich, Xo'jamqulov Bekzod Turdaliyevich	
Milliy iqtisodiyotda real sektor salmog'i va uning o'zgarish tendensiyalari	75
Mambetjanov Qahramon Qurbandurdiyevich, Isroilova Muhabbat Rustamjon qizi	
Qo'shilgan qiymatni soliqqa tortish uslubiyoti: xususiyatlari, vazifalari va muammolari	89
Xaitov Shuxrat Sharipboyevich	
Kognitiv yondashuv asosida tibbiyot oliy ta'lim muassasalari talabalari grammatik va diskursiv kompetensiyalarini shakllantirishning nazariy modeli va pedagogik texnologiyasi.....	94
Dadadjanova Feruza Muhammadyusupovna	
Transport tizimining rivojlanishi milliy iqtisodiy o'sishining asosi sifatida	98
Narziyev Umidjon Baxrillayevich	
Loyiha risklarini aniqlashda zamonaviy usullar va ularning samaradorligi.....	105
Marufhanov Davron Xasanovich	
Современные методы управления на железнодорожном транспорте в процессе трансформации системы.....	109
Кушакова Мамура Наримановна	
Финансовые механизмы и модели менеджмента в развитии устойчивой экономики транспортных компаний	115
Шарапова Гулчехра Рустамовна	
Kasbiy ta'limda o'quvchilarning raqamli kompetensiyasini shakllantirish va baholashning innovatsion yondashuvlari	120
Maxkamova Zuhra Tursunpulotovna	
Audit ishi sifati darajasini oshirish yo'nalishlari.....	124
Qushmatov Otaxon Qurbonaliyevich	

Erkin iqtisodiy zonalarda investitsiya loyihalarini moliyalashtirishning nazariy va amaliy asoslari.....	131
Yuldashev Baxtiyor Gayradjonovich	
Ko'chmas mulk qiymatini baholash va uning ekonometrik tahlili	135
Jaloliddinova Mohira Alisher qizi	
Современные тенденции и вызовы бюджетно-макроэкономической политики в Узбекистане	142
Хазраткулова Лола Нармуминовна	
Intellectual mulkda iqtisodiy mohiyat, mazmun hamda huquqiy jihat uyg'unligi	148
N.D.Maxmudova	
Axborot texnologiyalari asosida ta'limda loyiha boshqaruvida sun'iy intellekt va mashinali o'qitish imkoniyatlari	152
Xodjiyeva Durdona Abdurasolovna	
Концепция "Зеленого учета" и его значение для экономического развития.....	157
Умарова Зулайхо Турсуновна	
Iqtisodiyotning asosiy tarmoq va sohalariga kiritilgan investitsiyalarning joriy holati tahlili	166
Ismailova Kutlibeka Ulug'bek qizi	
O'zbekistonda yoshlar tashkiloti faoliyatini tashkil etishning o'ziga xos jihatlari va rivojlanish bosqichlari	172
Usmonov Adxamjon A'zamjonovich	
O'zbekiston Respublikasi maxsus iqtisodiy zonalar investitsion holatini hududlar kesimida tahlili.....	178
Anvarxonov Abdulatifxon Jamshidxon o'g'li	
Kichik biznes va o'rta biznesni rivojlantirish orqali aholi farovonligini ta'minlash.....	184
Ahmedov Oybek Turgunpulatovich, Nurqulov Nurbek Sirojiddin o'g'li	
Fiskal siyosat instrumentlari orqali yashirin iqtisodiyotni qisqartirish va legallashtirish metodologiyasi.....	189
Ergasheva Malikaxon Avazxon qizi	
Fond bozorida savdo strategiyasi va uni amalga oshirishga yo'nalishlari.....	192
Soliev Istam Ixtiyorovich	
Sanoat korxonalarini innovatsion rivojlantirishning asosiy tamoyillari	197
Yuldasheva Kamola Miraliyevna	
Iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda davlat boshqaruvi tizimining isloh qilinishi: Tajriba va istiqbollar.....	202
Mashrabaliyev Ibroximbek Mashrabaliyevich	
Iqtisodiyotning real sektorida investitsion loyihalarni moliyalashtirish amaliyoti.....	209
Qosimova Lola Sultanovna	
Sanoat mahsulotlari eksportida logistika zanjirining uzluksizligini ta'minlash: nazariy asoslar va amaliy yondashuvlar.....	217
Kurbonova Ma'mura Abdukarim qizi	
Soliq ma'murchiligiga zamonaviy texnologiyalarini joriy etish orqali qo'shilgan qiymat soliq ma'murchiligi bazasini kengaytirish yo'llari	222
Raxmonqulov Umidjon Rustam o'g'li	
Инновационные подходы к созданию проблемно-ориентированной системы прогнозирования, оптимизации и управления отраслями региональной экономики (жилищное строительство)	231
Далиев Ахтам Шарафутдинович	
Tovar-moddiy resurslar harakati samaradorligini oshirishda UZEX faoliyatining joriy holatini baholash.....	238
Sherzod Xolmurodovich Pardayev, Mamatkulov Farrux Gulomjon o'gli	
Sog'liqni saqlash tizimida tadbirkorlik faoliyatining turlari	244
Solikhova Dildora Alisher qizi	

“O‘ztemiryo‘lyo‘lovchi” ajning asisii faoliyatini samaradorligini oshirishda autsorsing xizmatini joriy etish strategik asoslari	250
Kaxarova Nilufar Yerkijonovna	
Mintaqani kompleks rivojlantirishning metodologik asoslari va ustuvor yo‘nalishlari.....	256
Jumayeva Zulfiya Qayumovna	
Sog‘liqni saqlash tashkilotarida xarajatlar samaradorligini ta‘minlash masalalari	260
Raximova Maftuna Axmadjon qizi	
Aksiyadorlik jamiyatlarida sof foydani taqsimlash bilan bog‘liq bo‘lgan soliq solish masalalari	264
Suyunov Otabek Shuxrat o‘g‘li	
O‘zbekiston qonunchiligida raqamli transformatsiya jarayonida elektron to‘lov kartalarini soxtalashtirishni jinoyatlashtirish	276
Maxsadaliyeva Maftuna Toxir qizi	
Mamlakatimizda intellektual xizmatlar bozorini rivojlantirish masalalari.....	281
Miyassarov Davron Abdurashid o‘g‘li	
Validation of the dutch eating behaviour questionnaire (DEBQ) in a sample of uzbek women.....	285
Khursana Usmanova, Dr Muhammad Bilal, Dilafuz Qo‘chqorova	
Iqtisodiy xavfsizlik tizimlarini o‘ziga xos jihatlari	295
Nabiyev Bexzod Shavkatovich, Bayboboeva Firuza Nabijonovna	
Davlat qarz siyosatini optimallashtirishda islomiy moliya instrumentlarining qo‘llanish imkoniyatlarini kengaytirish yo‘nalishlari	299
Tilabov Nasrulla Tashmuratovich	
Роль институциональных структур фондового рынка в обеспечении финансовой стабильности.....	305
Камилова Севара Анваровна	
The Impact of Digitalization on the Management System in the Entrepreneurial Environment of Uzbekistan.....	309
Ibragimova Saida Ilkhomovna	
China’s Investment Strategy in Uzbekistan: Sectoral Trends and Strategic Implications (2013–2024).....	313
Maftuna Nuriddinova	
Qo‘shilgan qiymat solig‘i tushunchasi va uning iqtisodiy mohiyati	319
Eshkarayev Bobir Chariyevich	
Raqamli boshqaruvning afzalliklari va uni rivojlantirish istiqbollari	324
Xolbayeva Marg‘uba Qazoqboyevna	
Korporativ boshqaruvning nazariy asoslari: O‘zbekistonda qo‘llanish imkoniyatlari.....	328
Jumayeva Guzall Sherxon qizi	
Audit organizations in Uzbekistan	332
Razzaqov Jasur Xamraboevich, Yaqubov Matrasul Mavlonberdiyevich, Sabirova Nodira Komil qizi	
Xorijiy investitsiyalarning turlari va xususiyatlari	337
Gofurov Doston Boxromovich	
Mahalliy budjet mablag‘larining samaradorligini oshirishda auditning o‘rni.....	341
Primova Shaxnoza Komiljonovna	
Модели управления государственными финансами в зарубежных странах.....	345
Наимов Шохрух Шарофиддинович	
O‘zbekistonning sirkulyar iqtisodiyotga o‘tishi: yashil o‘sish indikatorlari tahlili	352
Hakimov Anvarjon Abdulloyevich	
Innovation management in the education system: practical challenges, international experience, and effective strategies based on the example of Uzbekistan.....	356
Imomov Inomiddin Abdulxamidovich, Egamberdiyev Farhod Botirovich	
Трансформация энергетического комплекса Узбекистана: текущее состояние и перспективы развития	363
Хмель Е.В., Мирджалилова Д.Ш., Дерюгина Е.А., Лозовская Н.А.	

Improving the efficiency of personnel management and optimizing labor costs in Sam Glass LLC.....	368
Musayeva Shoira Azimovna, Agzamov Avazkhon Talgatovich	
Interactive design and museum management: enhancing guided tours through IOT and virtual solutions.....	374
Ibrokhimova Aziza Abbasovna	
Hududlar investitsion jozibadorligini oshirish yo'llari.....	379
Imomova Kamola Novfal qizi	
"Innovatsion usulda baliq yetishtirishning iqtisodiy samaradorligini oshirish yo'llari (Sirdaryo tumani misolida)"	385
Bo'ltakov Sardor Oqbo'ta o'g'li	
Bank filial tarmoqlari samaradorligini baholashning xorijiy tajribasi va undan O'zbekiston banklari amaliyotida foydalanish imkoniyatlari	392
Xoshimov Og'abek Nizomjon o'g'li	
Zamonaviy iqtisodiyotda davlat xaridlarinin elektron savdolarining o'rni	398
Burxanov G'ofur Baxodirovich	
Реализация концепции развития рынка зеленой экономики в сфере экономической безопасности Республики Узбекистан.....	401
Юнусова Римма Рахманбердиевна	
Tijorat banklaridan "foyda" solig'ini undirishning bugungi holati.....	408
Ergasheva Lobar Raxmatulla qizi	
O'zbekiston oziq-ovqat sanoatini iqtisodiy rivojlantirish yo'nalishlari	415
Abasova Gulirano Rahmatullo qizi	
Xorijiy tajribalar asosida ekologik tadbirkorlikning innovatsion va investitsion yo'nalishlarini tashkil etish	419
Turg'unova Tursunoy Maratovna	
Sanoat korxonalari jozibadorligini oshirishda marketing strategiyasini amalga oshirish xususiyatlari	424
Raxmonova Feruza Musakulovna	
Turizm sohasida investitsion faoliyat: nazariy asoslar va amaliy yo'nalishlar.....	428
Ergashev Durdonaxon Aziz qizi	
Qashqadaryo viloyatida barqaror turizmning rivojlanish tendensiyalari va mavjud muammolar tahlili.....	432
Suyunova Dilnoza Mexridin qizi	
Iqtisodiy rivojlanish jarayonida investitsion resurslarning mutanosib taqsimlanishi: samaradorlik va ustuvor yo'nalishlar.....	436
Otaboyev Feruzbek Oybek o'g'li	
Xususiyl banklar faoliyatini rivojlantirishda raqamli texnologiyalarning moliya bozoriga ta'siri	441
Abduqahhorov Asilbek Ahror o'g'li	
Mehnat resurslari tushunchasi, tarkibi va uning ijtimoiy-iqtisodiy ahamiyati.....	447
Kobilova Zebo Bobokulovna	
Xorijiy davlatlar tajribasida moliyaviy siyosatning makroiqtisodiy barqarorlikni ta'minlashdagi roli.....	453
Jabborova Dilafruz	
The impact of exchange rate policy on the financial-monetary system and economic growth.....	459
Raxmanova Laylo Baxodirovna	
Современные вызовы и модельные подходы к обеспечению конкурентоспособности банковской системы Узбекистана.....	464
Юлдашева С.Ш.	
Iqtisodiyotni innovatsion rivojlantirishda soliq mexanizmidan samarali foydalanish yo'llari	470
Ishimova Mohinur Absalomovna	
Innovative pathways for advancing sustainable tourism in Uzbekistan.....	477
Feruz Karimov	

Tijorat banklarida biznes subyektlari faoliyati samaradorligini oshirishda raqamli texnologiyalardan foydalanish yo'llari.....	482
Mirpulatova Luiza Mansurovna	
O'zbekistonda sanoat zonalarining rivojlanish bosqichlari va huquqiy-me'yoriy asoslari	488
Vafoyev Akmal Ikromovich	
Qayta tiklanuvchi energiya manbalaridan samarali foydalanishda Germaniya tajribasi	493
Pardayeva Maftuna Ulug'bek qizi	
Korxonalar moliyaviy faoliyati bo'yicha auditorlik risklarini xalqaro standartlar asosida baholash	497
Shirinov Uchqun Abduxalilovich, Abduxalil-zoda Ra'no Muzaffar qizi	
Ishlab chiqarish xarajatlarining tarkibi va ularni pasaytirish usullari	501
Sodiqov Mirahror Abbos o'g'li	
O'zbekiston Respublikasi hududlarini ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishda mahalliy budjetlarning ahamiyati.....	509
Sharopov Dilshodjon Raxmatullayevich	
The role of small business enterprises in enhancing the well-being of the population in Uzbekistan	513
Djalilova Shaxlo Ismoiljon kizi	
O'zbekistonda IPOlarni tashkil etish jarayonlari tahlili	518
Alikulov Azamat Tuygunovich	
Kichik sanoat zonalarini faoliyatining iqtisodiy-statistik tahlili (Surxondaryo viloyati misolida).....	522
Ozoda Batirovna Sakiyeva	
Hududlarning innovatsion turistik salohiyatini rivojlantirishning tashkiliy-iqtisodiy mexanizmini takomillashtirish	528
Xaitov Oxunjon Nomoz o'g'li	
Integrating circular economy principles in marketing and operations of grape export companies for green transition.....	534
Usmonova Diyora Mahmud kizi	
Foreign experiences of improving the quality of services in the field of tourism.....	541
Raxmonov Siyovush Turob ugli	
Z avlodining iste'dodli vakillari uchun raqobat: davlat boshqaruvi sektorining maqsadga yo'naltirilgan raqamli avlodni jalb etish strategiyalari.....	546
Nosirova Shaxzoda Bohodir qizi	
O'zbekiston Respublikasida uglerod solig'ini joriy etish orqali soliq ma'muriyatchiligini takomillashtirish va yashil iqtisodiyotga o'tishni jadallashtirish imkoniyatlari: ekologik, iqtisodiy va institutsional yondashuv	560
Jo'rayev Ahmad Saitnazar o'g'li	
Tijorat banklari reytingiga ta'sir qiluvchi asosiy moliyaviy ko'rsatkichlar tahlili.....	566
Karabayev Nodir Abduhamidovich	
Budjet tashkilotlarida tuziladigan moliyaviy hisobotlarning ahamiyati.....	578
Norqulova Qutlug'nigor Oloviddinovna	
Методы и критерии оценки эффективности конкурентоспособности предприятия	582
Хусейнов Рахим Али оглы	
Zamonaviy HR texnologiyalarining korxonalar samaradorligiga ta'siri: "O'zbekiston temir yo'llari" AJ tajribasi.....	589
Xursanova Gulshan Ravshan qizi	
Oliy ta'lim muassasalarida innovatsion menejment strategiyalarining samaradorligini oshirish yo'llari	593
Pulatova Dildora Abdushukurovna	
Oliy ta'lim tizimida raqamli texnologiyalarni qo'llashning bugungi kunda o'rni va ahamiyati.....	600
Xolmirzayeva Gulruxsor Maxammetovna	
Интеграция информационно-коммуникационных технологий в зеленую экономику: цифровые технологии для устойчивого развития.....	604
Бозорова Ирина Жуманазаровна	

Xorijiy mamlakatlarda tadbirkorlik subyektlari tomonidan mahalliyashtirish asosida mahsulot ishlab chiqarishning o'ziga xos jihatlari	608
Mirzabaev Xusniddin Muxamadjonovich	
Цифровизация зеленой экономики: синергия технологий для устойчивого будущего	616
Мухамадиева Кибриё Баходировна, Умарова Надира Рахмановна, Шарипова Зулфия Шокиржоновна, Эшпулатова Хусния Мирғолиб кизи	
O'zbekistonda to'qimachilik mahsulotlari bozori va rivojlanishi	621
Alimxodjayeva Nargiza Elshodovna	
Samarqand viloyatida tikuv-to'qimachilik sanoatining rivojlanish holati va ishlab chiqarish hajmining prognozi.....	629
Ikramova Taxmina Latifovna	
Повышение эффективности управления рисками в проектах государственно-частного партнерства в сфере услуг	639
Айтбаева Гульзада Куанышбаевна	
Surxondaryo viloyati iqtisodiy o'sish darajalarini ekonometrik modellashirish	645
Pardayeva Ma'rifat Muzaffarovna	
Зарубежный опыт развития экономики ресурсно-сырьевых регионов: модели диверсификации и возможности адаптации.....	654
Севара Кахрамоновна Хакбердиева	
Xizmat ko'rsatish sohasida raqobatbardoshlikni oshirishning ahamiyati	658
Abduvoxidova Mohinur Akmalovna	
O'zbekiston sug'urta bozorida esg va yashil moliya instrumentlaridan foydalanish holati va imkoniyatlari.....	662
Zoyirov Laziz Subxonovich	
Xorazm viloyatida transport xizmatlari ko'rsatishning amaldagi holati tahlili va uni rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari	668
Sharipova Bibijon Baxtiyorovna	
Ulgurji savdo qoidalari va chakana savdodan farqli tomonlari	678
Batirova Raxima Abdujabbarovna, Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich	
Xalqaro integratsiya jarayonlarida raqamli iqtisodiyotning o'rni.....	684
Zaripov Xurshid Zakir o'g'li	
Mahalliy budjetlar daromadlari va xarajatlarining hozirgi holati	690
Himmatov Abdisamat Xalilovich	
Raqamli iqtisodiyot sharoitida aholining moliyaviy madaniyatini rivojlantirish muammolari va istiqbollari	696
Abdurazakova Nargiza Rixsibayevna	
Цели устойчивого развития и роль цифровых платформ в сфере трудовой миграции	702
Газиёва Сулхия Саидмашрафовна	
Onlayn savdo maydonchalarida mijoz sodiqligini shakllantirishda marketing strategiyalarining o'rni	706
Baxromov Xudoyor Xabibullo o'g'li	
Методологические основы оценки эффективности «зеленых» технологий в строительном секторе.....	710
Тожиева Дилфуза Бабамуратовна	
Korxonalarda moliyaviy instrumentlar auditi masalalarini rivojlantirish.....	715
Mahmudov Saidjamol Kadirjanovich	
O'zbekiston Respublikasi soliq ma'murchiligini takomillashtirish jarayonlari	722
Mahmudova Sevara Rahmat qizi, Almardonov Muxammadali Ibragimovich	
Improving the efficiency of modern housing fund management system	726
D.A. Berdiyeva, Aminova Naima Umar qizi	
Kichik va o'rta biznes subyektlari eksport salohiyatini rivojlantirish mexanizmini takomillashtirish	731
Abduqahhorov Azizbek Abdullo o'g'li	

From Science to Business: How Universities Stimulate Innovation.....	735
A. Bobozhonov, A.M. Shatre, V. Kirilova Vladimirova, R.Kh. Karlibaeva	
Tashkilotlarda risklarni boshqarish strategiyalarining samaradorligini baholash: nazariy va amaliy yondashuvlar	740
Husanova Dilnura Mamrajab qizi	
Turli mulkchilik shakllaridagi xo'jalik yurituvchi subyektlar faoliyatining ekologik auditining nazariy jihatlarini	744
Abdullayev Xurshidjon Nazrullo o'g'li	
Sanoat korxonalarida innovatsion boshqaruv samaradorligini oshirish omillari.....	749
Ne'matullayev Abdurasulxon Ximaydulla o'g'li	
Bozor iqtisodiyotiga o'tish sharoitida innovatsion korxonalar boshqaruvi tashkiliy-iqtisodiy mexanizmi amal qilish xususiyatlari	755
Naimov Azamat Xikmatovich	
Mamlakatimizda chet el investitsiyasi ishtirokidagi korxonalalar faoliyatini rivojlantirish.....	758
Qurbanov Javlonbek Jurabekovich, Shuxratov Azizbek A'zamjon o'g'li	
Quritilgan organik mevalar eksportini rivojlantirishda yashil marketing strategiyalaridan foydalanish.....	764
Xidirov Shohrux Bobir o'g'li	
O'zbekiston Respublikasida xizmatlar sohasining asosiy ko'rsatkichlari.....	769
Ernazarov Gulam Bekbayevich	
Kichik biznes subyektlarida innovatsion faoliyatni baholash va rivojlantirish mexanizmlari.....	774
Mavrulov Ravshan Nematjonovich	
Barqaror rivojlanish va korxonalarda barqarorlikni ta'minlash zaruriyati.....	780
Yakubova Dilfuza	
Yashil iqtisodiyot sharoitlarida barqaror rivojlanish, yashil texnologiyalar va ekologik menejmentning o'rni	785
Dilmurodov Abbas Anvar o'g'li	
Qishloq xo'jaligi sohasi faoliyatini davlat tomonidan muvofiqlashtirish va boshqarish mexanizmlarini takomillashtirish	788
Tuxtamishev Shodimurod Qurbonboyevich	
Tijorat banklarida chakana bank xizmatlarini rivojlantirish.....	795
Axmedov G'ofurjon G'ulomjonovich	

TIJORAT BANKLARIDA CHAKANA BANK XIZMATLARINI RIVOJLANTIRISH

Axmedov G'ofurjon G'ulomjonovich

“Hamkorbank” ATB Xodimlar bilan

ishlash derartamenti direktori

e-mail: g.axmedov@hamkorbank.uz,

Annotatsiya: Bugungi kunda tijorat banklarida transformatsiya jarayoni kechayotganligi, ayniqsa banklarning chakana xizmatlarni ko'rsatishda misli ko'rilmagan o'zgarishlar bo'lmoqda. Ya'ni, zamonaviy moliyaviy texnologiyalarga asoslangan chakana bank xizmatlarini rivojlantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Ushbu tadqiqotda tijorat banklarida yangi chakana moliyaviy xizmatlar joriy holati tahlil etilgan hamda tijorat banklarida chakana xizmatlarni rivojlantirish yo'llari xususida bo'lib, mavzuga doir taklif va xulosalar bayon etilgan. Shuningdek, chakana bank xizmatlarining tijorat banklari faoliyati samaradorligiga ta'siri bo'yicha mamlakatimizda olib borilayotgan chora-tadbirlarning ahamiyati hamda uni qo'llanilishiga oid muammoli vaziyatlar batafsil o'rganilgan.

Kalit so'zlar: chakana bank xizmatlari, masofaviy bank xizmatlari, transformatsiya, onlayn, plastik karta, mobil banking.

Abstract: Today, commercial banks are undergoing a transformation process, especially in the provision of retail services, unprecedented changes are taking place. That is, the development of retail banking services based on modern financial technologies is of great importance.

In this study, the current situation of new retail financial services in commercial banks is analyzed, and the ways of development of retail services in commercial banks are discussed, and suggestions and conclusions are presented. Also, the significance of the measures being taken in our country regarding the impact of retail banking services on the efficiency of commercial banks, as well as problematic situations related to its application, were studied in detail.

Key words: retail banking services, remote banking services, transformation, online, plastic card, mobile banking.

Аннотация: Today, commercial banks are undergoing a transformation process, especially in the provision of retail services by banks. That is, the development of retail banking services based on modern financial technologies is of great importance. This study analyzes the current state of new retail financial services in commercial banks and presents proposals and conclusions on the topic, focusing on ways to develop retail services in commercial banks. Also, the importance of measures taken in our country to improve the efficiency of retail banking services and problematic situations related to their implementation are studied in detail.

Ключевые слова: retail banking services, remote banking services, transformation, online, plastic card, mobile banking.

KIRISH

Bank tizimi bugungi kunda texnologik innovatsiyalarga yo'naltirilgan rivojlangan sohalardan biri bo'lib, mamlakat iqtisodiy rivojlanishining asosiy lokomotivi hisoblanadi. Har qanday mamlakatning bank tizimi samarali ishlashi va jahon bank tizimi taraqqiyoti bilan bog'liq o'zgarishlarga tezkorlikda moslashishi mamlakat iqtisodiyotini rivojlanishining asosini belgilab beradi. Texnologik rivojlanishlar barcha sohalarda bo'lgani kabi bank tizimida ham yuqori o'zgarishlarni keltirib chiqardi. Endilikda jahon bank tizimi ananaviy bank tizimidan elektron bankinga o'zgarmoqda. Internet banking ham maqsadli tizim sifatida maydonga chiqishi esa iste'molchilarga keng turdagi xizmatlarni taklif etish imkoniyatini berdi.

Hozirgi zamon jahon bank amaliyotining ko'rsatishicha, shu kundagi bozor munosabatlarining rivojlanishi va takomillashtirilishi sharoitida korporativ mijozlarga bank xizmatlarini ko'rsatish sektorining rivojlanishi tobora katta ahamiyatga ega bo'lmoqda.

Mustaqillik yillarida O'zbekiston banklari o'z xizmatlarini yetarli darajada shakllantirishga erishdi. Biroq, banklar o'rtasidagi raqobat kurashi ularni qo'shimcha mijozlar jalb etish hamda ko'rsatilayotgan xizmatlar doirasi va sifatini kengaytirish uchun yangicha yondashishga undamoqda.

Tijorat banklari mijozlarni kengroq qamrab olishda va ularga xizmat ko'rsatishda, filiallar va minibanklar ochish yo'li bilan emas, balki masofaviy bank xizmatlari samaradorligini oshirish asosida banklarning operatsion xarajatlarini tejash orqali amalga oshirish maqsadga muvofiq. Natijada, banklar raqobatbardoshligini oshiradi,

banklarda masofaviy bank xizmat turlarining diversifikatsiyalashuv darajasi oshadi, ya'ni bank mijozlari o'zi uchun qulay bo'lgan masofaviy bank xizmat turlaridan (internet-banking, «online banking», ayniqsa mobil-banking va boshqa turlaridan) foydalanishda tanlash imkoniyati yaratiladi (Z.T.Mamadiyarov, 2019).

MAVZUGA OID ADABIYOTLAR SHARHI

Tijorat banklarida chakana xizmatlar joriy etishning ahamiyati va dolzarbligi bo'yicha ilmiy tadqiqotlar quyidagi olimlar T.M.Qoraliyev, O.Alikoriyev, Z.T.Mamadiyarov, M.M.Abduraxmanova, A.A.Azlarova, N.Karabayev, Z.Xudayberganova, X.Xudayarovalarning ilmiy ishlarida tadqiq etilgan. Lekin, respublikamiz tijorat banklarida chakana xizmatlarni joriy etishga ta'sir ko'rsatayotgan zamonaviy obyektiv va subyektiv, jumladan ijobiy va salbiy omillar hozirda kam o'rganilgan. Bundan tashqari, mavjud muammolarni ijobiy hal etish va ularni takomillashtirish yo'nalishlari ishlab chiqilmagan.

Shu bilan birga, hozirda respublikamiz bank tizimini rivojlantirish, ko'rsatilayotgan bank xizmatlari sifatini va turlarini oshirish maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3270 sonli qarori bilan tasdiqlangan chora-tadbirlar Dasturining ijrosi yuzasidan O'zbekiston Banklar assotsiatsiyasi tijorat banklari bilan birgalikda amaldagi bank xizmatlariga belgilangan tariflarni qayta ko'rib chiqilgan (PQ-3270, 2017).

Bank xizmati – bank operatsiyalarini o'tkazishni ortimallashtiruvchi nazariy, texnologik, moliyaviy, intellektual va professional bank faoliyatidir. Bank xizmati haqiqatdan ham bank faoliyati majmuasidir. Mijozlarning bank faoliyatiga bo'lgan talablarini qondirish bilan bog'liq bo'lgan xizmatlardir. Shu bilan bir qatorda bank xizmati tushunchasiga bank operatsiyalarini optimallashtiruvchi ham muhim element sifatida kiritildi, chunki banklar xizmatning u yoki bu turini tanlashda ushbu operatsiyaning samaradorligi, qulayligi va sifatligi darajasiga e'tibor berishlari va ushbu ko'rsatkichlar uning raqobatbardoshligini ta'minlash asosi hisoblanishini his etmoqlari lozim.

Amalga oshirilayotgan islohotlar natijasida bank tizimida xizmatlar ko'rsatishning bozor mexanizmlari joriy etilmoqda, ularning turlari kengaytirilmoqda, tadbirkorlar va aholi uchun moliyaviy ochiqlik kengayib borishi maqsadida, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Bank xizmatlari ommaborligini oshirish bo'yicha qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" gi PQ-3620-sonli qarori bilan tasdiqlangan chora-tadbirlar Dasturining ijrosi yuzasidan, aholi uchun valyuta ayirboshlash amaliyotlarini amalga oshirishni yengillashtiruvchi yangi bank xizmatlari joriy etildi.

Bugungi kunda tijorat banklarimiz oldida chakana bank xizmatlari ommabobligini oshirish va ushbu bank xizmatlarini yanada takomillashtirish asosiy vazifa ekan, ushbu maqsadga erishishda bank faoliyati quyidagi yo'nalishlarga qarab faoliyat olib borilishi lozim:

- chakana bank xizmatlarini yetkazib berishni jarayonini bir standartga keltirish va avtomatlashtirish;
- zamonaviy sotishni joriy etish strategiyasini ishlab chiqish;
- chakana bank xizmatlari ko'lamini kengaytirish va ularning sifatini oshirish;
- aholiga banklar tomonidan joriy davrda ko'rsatilayotgan bank xizmatlarini modifikatsiya qilish orqali, yangi bank xizmatlarini yaratish odatda joriy xizmatlarini jozibadorligini oshirish maqsadida ularni ko'rsatish shartlarini o'zgartirish orqali amalga oshirilishi mumkin (X.A.Xudayarova, 2022).

Bunday shartlarga quyidagilarni kiritish mumkin: foiz stavkalarini, depozit va kreditlar muddatini o'zgartirish orqali. Shuningdek taminot turlarini o'zgartirish orqali ham amalga oshirish mumkin.

Shu bilan birga, bank xizmatlari iste'molchilarining huquqlari va qonuniy manfaatlariga, ayniqsa, hududlarda rioya etish hamda moliyaviy ochiqlikni kengaytirish, shuningdek, xizmat ko'rsatish madaniyati va bank tizimiga bo'lgan ishonchni yanada oshirishda bir qator muammo va kamchiliklarni o'z oldiga maqsad qilib olgan.

Bank xizmatlarini takomillashtirishga qaratilgan tadqiqotlardan "bank xizmati" va "bank mahsuloti" o'zaro bir biridan ajratiladi. O.Ortiqov tomonidan "bank mahsuloti" – alohida ko'rinishdagi bank faoliyatining mijozlar talabini qondirishga qaratilgan, o'zaro bog'liq bo'lgan bank xizmatlari va operatsiyalarining majmui deb ta'rif berilgan (O.Ortiqov, 2009).

O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-sentyabrdagi "Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish bo'yicha chora-tadbirlar to'g'risida"gi PQ-3270-sonli qarori bilan tasdiqlangan chora-tadbirlar Dasturining ijrosi yuzasidan O'zbekiston Banklar assotsiatsiyasi tijorat banklari bilan birgalikda amaldagi bank xizmatlariga belgilangan tariflarga muvofiq 187 ta xizmat turi ko'rib chiqilib, 63 ta xizmat turi bepul amalga oshirilishi, 86 ta xizmat haqi 15 foizdan 95 foizgacha arzonlashtirilishi, shuningdek xorijiy valyutada o'rnatilgan 7 ta xizmat haqi milliy valyutaga o'tkazilishi yuzasidan kelishuvga erishildi (PQ 3270, 2017).

Avvalambor "bank xizmati" va "bank operatsiya" larni bir biridan farqlab olish zarur deb hisoblaymiz. "Bank operatsiyalari" atamasi bank biznesini yuritishga taalluqli. O.Alikoriyev ushbu kategoriya bank sohasi amaliyotidagi asosiy tushunchalardan biri hisoblanadi, chunki bank operatsiyalarini bajarishda yuzaga keladigan munosabatlar bank faoliyatining mohiyatini tashkil etadi (O.Alikoriyev, 2014).

“Bank xizmati” tushunchasining ta’rifi haqida gapirishdan oldin uning eng yaqin va ancha kengroq turi, ya’ni “xizmat” tushunchasini ko’rsatib o’tish lozim. “xizmat” tushunchasi turli mualliflar tomonidan turlicha talqin etilgan. Ba’zi holatlarda ushbu tushuncha muayyan maqsadlarga erishishga mo’ljallangan funktsiya sifatida ochib berilsa, boshqalarda muayyan sifatlar to’plamiga ega obyekt sifatida qaraladi.

Bank xizmatlarini rivojlanish bosqichlarini ham asosan 4 ta evolyutsion jarayoni mavjudligi borasida tadqiqotlar o’tkazilgan (1-jadvalga qarang).

1-jadval. Bank xizmatlarini rivojlanish evolyutsiyasi

Bosqichlar	Yillar	Tadqiqotchilarning asosiy yo’nalishari	Avtorlar
1-bosqich. Tug’ilish bosqichi	1960-1970-yillar	Moliyaviy xizmatlarda banklar faoliyati	<i>G.Brayan, X.Duglas, Sh.Derey, D.Revell</i>
2-bosqich. Davomiylik bosqichi	1980-YILLAR	Ba’zi mamlakatlarning kredit va moliyaviy tizimlarining faoliyati, globallashuvning ta’sirini yuzaga kelishining ehtimoli va bank kapitalining bank xizmatlari bozoriga joylashtirilishi, shuningdek, bank xizmatlarining globallashuvida bank xizmatlarining sifatini shakllantirish xususiyatlarini o’rganish.	<i>O.Donnel, Ye.Ballarin, V.Malras, F.Derek</i>
3-bosqich. Zamonaviy bosqich	1990-2000-yilgacha	Mijozlarga integratsiyalangan bank xizmatlari strategiyasini qayta ko’rib chiqish va “moliyaviy supermarket” va “moliyaviy butik” strategiyasiga o’tish hamda yuqori darajada ixtisoslashgan banklardan universallarga o’tish	<i>K.Fabri, D.Djente, D.Sinki, P. Rouz</i>
4-bosqich. Innovatsiyalarga asoslangan bosqich	2000-yildan keyingi davrlar	Banklarning marketing faoliyati va bank xizmatlarining raqobatbardoshligini baholash, xizmat ko’rsatish sohasidagi sifat masalalari bo’yicha nazariy asoslarni va amaliy tavsiyalarni ishlab chiqish, bankning raqobatda ustunliklarini aniqlash va ularni amaliyotga tatbiq etishga qaratilgan moliyaviy boshqaruvning konsentratsiyasi.	<i>A.Lange, D.Levellin, B.Marua, S.Matyur, X.Shefer, E.Shtikel, B.Sh. Xefferman, Dj.K. Van Xorn, Dj.Key, E.Dj.Dollan, F.Kotler, M.Rorter, P.Rouz, S.Deyvis</i>

Manba: Muallif tomonidan tuzildi.

O.I.Lavrushen bank operatsiyalariga bank funksiyalarining amalda namoyon bo’lishi sifatida, bank xizmatlariga esa mijozning muayyan ehtiyojlarini qondiruvchi bir yoki bir nechta bank operatsiyalarini o’tkazish sifatida qaraydi (O.I.Lavrushen, 2013).

Umuman olganda, ko’rgina olimlarning “bank operatsiyasi” va “bank xizmati” tushunchalarini chegaralash muammosi bo’yicha fikr-mulohazalari “bank xizmatlari”ga “bank operatsiyalari”ning bir turi sifatida qarashga borib taqalmoqda. Shu bois O.I.Lavrushen “operatsiyalar pul shaklida bajariladi, takror ishlab chiqarishning turli farazlaridagi pul oqimlarini aks ettiradi, bevosita banklar orqali amalga oshiriladi”degan fikri bunga yaqqol misol bo’ladi.

O’z navbatida, xorijlik olimlar bank operatsiyalariga bank xizmatlarining bor yo’g’i bir turi sifatida qaraydilar. Xususan, Amerikalik iqtisodchi Rouz P.S. ilmiy ishida bank xizmatlariga pul zaxiralarini boshqarish, iste’mol krediti, naqd pul oqimlarini boshqarish, lizing pensiya rejalarini sotish kabi faoliyat turlarini kiritgan. Bank xizmatlariga iste’mol krediti va mijozlarni kreditlashning kiritilishi kreditga korporativ mijozlarga xizmatlar sifatida qarash kabi g’arb amaliyotidagi tendensiyaning qabul qilinishiga asoslangan (Rouz P.S., 1995).

Nemis iqtisodchilari bank operatsiyalariga bankning barcha faoliyat turlarini kiritishadi, mijozga ko’rsatiladigan bank xizmatlariga esa bank faoliyatining bir turi sifatida qarashadi.

P.S.Rouzning fikricha, bank xizmatining qulayligi va uning turli moliyaviy axborot ko’chib yurishi bilan bog’liqligi bank xizmatining asosiy farqlanuvchi xususiyati hisoblanadi. Bank operatsiyalari esa u yoki bu ko’rinishdagi pul mablag’larining turlicha ko’chish shakllariga o’xshatiladi (P.S.Rouz, 1997).

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada muallif tomonidan ilmiy abstraksiyalash, qiyosiy tahlil, induksiya va deduksiya usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

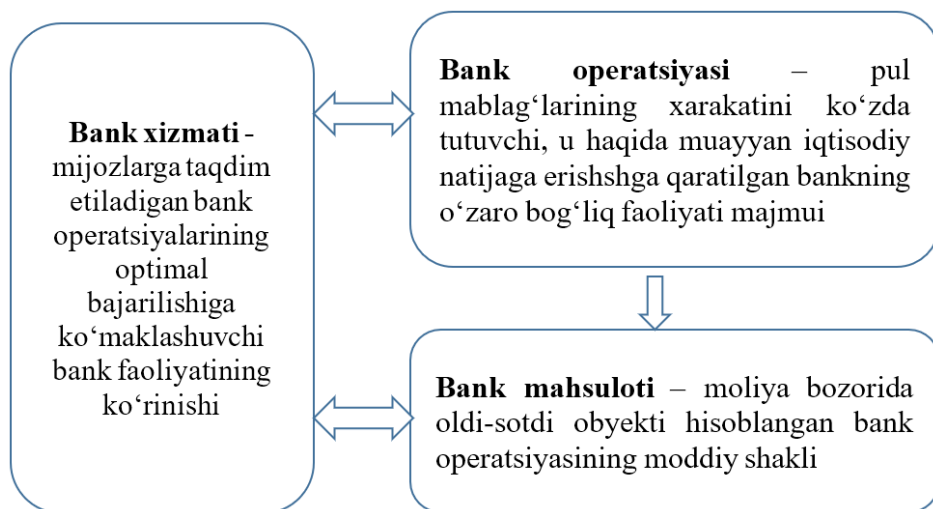
Tadqiqot natijalaridan ma'lum bo'lmoqdaki, banklarning shakllari, raqobat va boshqaruv usullari o'zgarib bormoqda, bank operatsiyalari doirasi kengaymoqda. Xususan, raqobatda omon qolish uchun banklar bank xizmatlarining barcha turlarini o'zlashtirishi kerak, ya'ni bitta hisoblagichdan mijozlarga xizmat ko'rsatishning bir turini yaratishi kerak. Bank operatsiyalarining diversifikatsiyasi xorijiy mamlakatlarda banklarni moliyaviy insitutlar deb atashga olib keldi.

Shuni ta'kidlash kerakki, ko'plab banklar mijozlarga moliyaviy xizmatlarning barcha turlarini bir manbadan olish imkoniyatini berishadi – "moliyaviy supermarket" bo'lish istagi yuqoridir. Buning uchun risklarni boshqarish yetarli emas, har bir mijoz bilan samarali ishlash mexanizmlarini yaratish asosiy vazifalar sifatadi qo'yilishi lozim.

Iqtisodchi Z.T.Mamadiyarov tadqiqotiga asosan, masofaviy bank xizmatlari – bu banklarning mijozlariga taqdim etayotgan xizmatlarini bankda mijozlari bilan yuzma-yuz emas balki, masofadan zamonaviy bank texnologiyalari imkoniyatlaridan foydalangan holda amalga oshirilishi tushuniladi. Tadqiqotchi fikriga ko'ra, bank tizimida masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi birinchidan, odamlar hayotidagi o'zgarishlar, yangi axborot texnologiyalarining joriy etilishi, ikkinchidan bank operatsiyalarining avtomatlashtirilganligi bilan bog'liqdir (Z.T.Mamadiyarov, 2019).

T.M.Qoraliyev esa bank operatsiyalarini depozit-ssuda, schyotlarni yuritish va hisob kitoblarni amalga oshirish, maslahat va vositachilik, faktoring, lizing operatsiyalariga taqsimlaydi (T.M.Qoraliyev, 2007).

Ilmiy tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda fikrimizcha "bank xizmati", "bank mahsuloti", "bank operatsiyasi" tushunchalari o'rtasida faqli jihatlar mavjud bo'lib, ular bir birini to'ldiradi va o'zaro aloqador, bog'liqligi aniqlandi (1-rasm).

1-rasm. Bank xizmatlari tushunchalariga O.Alikoriyev talqini (O.Aliqoriyev, 2010)

Bank xizmatlari turini yaratish tamoyillari iqtisodchi M.M.Abduraxmanova tomonidan ilgari surilgan konsepsiyaga ko'ra bank xizmatlari bozorida iste'molchilarni talablarining xususiyatlari va takliflari asosida bo'lishi tavsiya etiladi. Tadqiqotda bank xizmatlari bozorida segmentlash usuli keng ilmiy tadqiq etilgan. Tabaqalashtirish usulida bank xizmatlari iste'molchilarini ijtimoiy-iqtisodiy va demografik omillarga asosan guruhlariga ajratish asosiy yo'nalish sifatida tavsiya etilgan. Asosiy ilmiy yanglik sifatida banklarda CRM (Customer Relationship Marketing / Management) – bu mijozga yo'naltirilganlik tamoyiliga asoslangan biznesni doimiy rivojlantirish bo'yicha biznes – strategiyani shakllantirish orqali mijozlari to'g'risidagi barcha ma'lumotlarni yig'ish, ularni qayta ishlash va ma'lumotlarni operativ yangilab turilishini ta'minlovchi maxsus vosita va dasturiy ta'minotlardan foydalanish tavsiya etigan (M.M.Abduraxmanova, 2014).

Markaziy bankning strategik maqsadli yo'nalishlaridan biri sifatida to'lov tizimini yanada rivojlantirish, shu jumladan real vaqt rejimida tezkorlik bilan hisob raqamlarni boshqarish va bank operatsiyalarini o'tkazish imkonini beruvchi masofadan bank xizmatlari ko'rsatgan holda tijorat banklarining samarali axborot almashinuvi tizimini tashkil etish tartibini takomillashtirish chora-tadbirlari ham belgilanganligi iqtisodchi A.A.Azlarova tadqiqotlarida keltirib o'tilgan (A.A.Azlarova, 2018).

Tijorat banklari tomonidan valyuta bozori instrumentlaridan foydalangan holda forward operatsiyalarini kengaytirish hamda valyutaviy svop bo'yicha mavjud cheklavlarni olib tashlash yo'li bilan tashqi savdoga ko'rsatiladigan moliyaviy xizmatlar hajmini oshirish taklifi F.Axmedov tadqiqotlarida asoslangan. Tadqiqotda

O'zbekiston Respublikasi banklarining tashqi savdoga xizmat ko'rsatish amaliyotida forfeyting kreditlash shaklining mavjud emasligi asoslangan bo'lib, respublikada mazkur amaliyot asosiy kamchilik sifatida e'tirof etilgan. Shunga ko'ra tijorat banklari kafolatiga asoslangan forfeyting kreditlari berish tartibini joriy etish lozimligi asoslab berilgan (F.Axmedov, 2018).

Tijorat banklarini masofaviy boshqarish usullarini va xizmat ko'rsatishni joriy etish jahon amaliyotidagi asosiy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. Shunga ko'ra aktivlarni sekuritizatsiyalash, avtomatlashtirish, "New Privat" hamda masofaviy boshqaruv innovatsion usullarini aktiv operatsiyalarga yo'naltirish orqali boshqarishning innovatsion uslubi ishlab chiqilgan. Taklif etilgan "New Privat" usuli orqali bank tizimiga zamonaviy xizmat turlari kiritish imkoniyatlari kengayadi. Yangi xizmatni joriy etish orvali mijozlarni jalb etish va bank daromadlarini ko'raytirish imkoniyatlari yaratiladi. Ushbu tizim asosan yirik mijozlarni jalb etish maqsadida joriy etiladi. Banklar yirik mijozlarning mablag'larini boshqarishda moliyaviy ko'makchi vazifasini bajaradi va u orqali foyda olish imkoniga ega bo'lishi tadqiqotda asoslangan.

Tijorat banklari barqarorligini boshqarish mexanizmi, strategiyalari, uning huquqiy-me'yoriy asoslari takomillashtirilgan va ularga xos innovatsion xizmat turlarini joriy etish asoslab berilgan. Tadqiqotda rivojlangan mamlakatlar tijorat banklarining xizmat turlarini joriy etishning tajribalari asosida "kontrakt banklar", bank mahsulotlari va xizmatlarining yangi turlarini yaratish va ularni diversifikatsiyalash imkoniyatlari aniqlangan. Risklarni baholash va banklarning samaradorligini oshirishga qaratilgan DEA (Data Envolore Analysis) va CAMEL (Carital, Assets, Management quality, Earnings and Liquidity) kabi yangi usullardan foydalanish taklif etilgan.

Tijorat banklarining kapital bo'yicha renkingini oshirishda zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish asosida yangi interaktiv bank xizmatlarini joriy etish tartibi ishlab chiqilgan. Tadqiqotda mijozlarning axborotlar darajasini oshirish hamda majburiy chop etish uchun hisobot sxemasini aniqlashtirish asosida bankning axborot bazasini takomillashtirish lozimligi e'tirof etiladi. Bunda jismoniy shaxslar qo'yilmalari va korrespondent hisoblari va kassa, davlat qimmatli qog'ozlari, kreditlar, pul mablag'lari bo'yicha aylanmalar to'g'risidagi axborotlar doimiy qabul qinuvchilar sifatida tijorat banklari faoliyatini obyektiv baholash imkoniyatini kengaytirishga asoslanadi.

Yangi bank xizmatlarini bozorga kiritishda "kraudsorsing" innovatsion marketing uslubiyotidan foydalanish yo'llari ko'rib chiqilmoqda. Kraudsorsing konsepsiyasining ahamiyatli jihati nafaqat yangi bank xizmatlarini yaratish, balki mavjud bank xizmatlarining hayotiylik davrini yanada uzaytirish va ularning umumiy daromadlik darajasini oshirish imkoniyatini berishi hisoblanadi. Tijorat banklari mijozlar bilan muntazam muloqot va ularning talab-xohishlariga maksimal moslashish natijasiga aynan kraudsorsdan foydalanish hisobiga erishadi.

Kraudsorsing texnologiyasi va uni tashkil etish o'z oldiga qo'ygan maqsadi hamda mijozlardan olingan real taklif va tavsiyalarga asoslanganligi bilan ajralib turadi. Kraudsorsing jarayoni natijasi – bu yangi bank xizmati turi yoki shakli, mijozlar uchun ular xohlagandek qulaylik va tezlik, bank tashkiloti uchun esa – qo'shimcha talab, foyda va imidjning oshishi hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Yuqoridagi tadqiqot natijalaridan kelib chiqqan holda shuni ta'kidlash mumkinki, O'zbekiston Respublikasi tijorat banklarida yangi moliyaviy xizmatlarni ishlab chiqishning huquqiy va institutsional asoslarini isloh qilish jarayonlari evolyutsiyasi to'rt bosqichga bo'linadi: tayyorlov, moslashuv, institutsionallashtirish va yangi bank tizimini rivojlantirish.

Tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarining vujudga kelishi va rivojlantirish borasidagi nazariy - konsertual yondashuvlar, masofaviy bank xizmatlari tizimining turlari va xususiyatlari, O'zbekiston bank tizimida masofaviy bank xizmatlarini tashkil etishning huquqiy asoslarining shakllanishi va takomillashuv bosqichlari, tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarining ishlash mexanizmi, bank tizimida masofaviy bank xizmatlari amaliyotining tahlili asosida masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirishga ta'sir etuvchi omillar aniqlanib, ular bo'yicha gipotezalar shakllantirilgan hamda ularning masofaviy bank xizmatlaridan foydalanishga ta'siri ekonometrik tahlil qilingan. Masofaviy bank xizmatlarining rivojlanishi bank tizimining berilgan bosqichdagi kredit muassasalari strategik yo'nalishidir. Bunda mijozlarga maksimal qulaylikni ta'minlovchi internet tizimlaridan internet-banking, mobil-bank tizimlaridan WAR-banking modellaridan samarali foydalanish maqsadlidir.

Yangi bank mahsulotlari va xizmatlarini ishlab chiqish texnologiyasi yangi moliyaviy xizmatlarni ishlab chiqishda yoki mavjudlarini modifikatsiyalashda yordamchi vosita bo'lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 28.01.2022-yildagi PF-60-son "2022 — 2026-yillarga mo'ljallangan yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida"gi Farmoni.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2017-yil 12-sentabrdagi "Respublika bank tizimini yanada rivojlantirish va barqarorligini oshirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori PQ-3270.

3. Abduraxmanova M. Bank xizmatlari bozorida marketing faoliyatini rivojlantirish. Iqtisod fanlari nomzodi ilmiy darajasini olish uchun taqdim etilgan dissertatsiya avtoreferati. TDIU. Toshkent. 12 bet.
4. Azlarova A.A. O'zbekiston bank tizimida marketing faoliyatini takomillashtirish istiqbollari. "Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar" ilmiy elektron jurnali. № 1, yanvar-fevral. 6 –bet. //www.iqtisodiyot.uz/sites/default/files/maqolalar/Azlarova_Abdurakhmonova.rdf
5. Alikoriyev.O. Tijorat banklarida moliyaviy xizmat turlarini rivojlantirish yo'nalishlari. Toshkent O'zbekiston. 22-bet
6. Дихтяр В.И. (2007). Банковские услуги предприятию: базовые операции. М.: РУДН. - 338 с.
7. Qoraliyev T.M. va boshqalar (2007). "Pul kredit orqali muvofiqlashtirish". Darslik. Toshkent. 166 b.
8. Лаврушин О.И. (2013) Банковское дело: современная система кредитования : учеб. пособие. М. : КНОРУС. ст-41.
9. Mamadiyarov Z.T. (2019) Tijorat banklarida masofaviy bank xizmatlarini rivojlantirish. Iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) dissertatsiyasi avtoreferati. TDIU. Toshkent – 2019, 56 bet.
10. <https://hamkorbank.uz/uz/rhysical/credits/iste-mol-kreditlari/>

IQTISODIYOT & TARAQQIYOT

Ijtimoiy, iqtisodiy, texnologik, ilmiy, ommabop jurnal

Ingliz tili muharriri: Feruz Hakimov

Musahhih: Zokir ALIBEKOV

Sahifalovchi va dizayner: Oloviddin Sobir o'g'li

2025. № 9

© Materiallar ko'chirib bosilganda "Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali manba sifatida ko'rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar ma'sul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelamasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga maqola, reklama, hikoya va boshqa ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

El.Pochta: sq143235@gmail.com

Bot: @iqtisodiyot_77

Tel.: 93 718 40 07

Jurnalga istalgan payt quyidagi rekvizitlar orqali obuna bo'lishingiz mumkin. Obuna bo'lgach, @iqtisodiyot_77 telegram sahifamizga to'lov haqidagi ma'lumotni skrinshot yoki foto shaklida jo'natishingizni so'raymiz. Shu asosda har oygi jurnal yangi sonini manzilingizga jo'natamiz.

"Yashil" iqtisodiyot va taraqqiyot" jurnali 03.11.2022-yildan O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Adminstratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan №566955 reyestr raqami tartibi bo'yicha ro'yxatdan o'tkazilgan.

Litsenziya raqami: №046523. PNFL: 30407832680027

Manzilimiz: Toshkent shahar, Mirzo Ulug'bek tumani
Kumushkon ko'chasi, 26-uy.

Jurnal sayti: <https://yashil-iqtisodiyot-taraqqiyot.uz>
